

Unitárius vallásért börtönben volt Erzsébet angol királynő ősanyja.

Erzsébet angol királynő a 16-17. században virágzott komoródszentpáli előnevű KORNIS családból származik. Vagyonuk, tekintélyük és tehetségük szerint Erdély legfőbb családjai közt tartja nyilván a történelem. A tragikus sorsú családok közt is elsők közt szerepeltek.

Magyarországból Erdélybe költöztek, a család ezen ága a komoródszentpáli előnevet vette fel, hol Farkas több bástyás, dupla várfallal övezett várat építtetett, több helységben lévő birtokok központi helyébe (1579-1580). Jelmondatuk a vár kövébe vésvé Ovidiust idézte: „Ritka erény melyet nem földi szerencse igazgat, / Mely tulajdon lábán állni hagy, ha fut ez”.

A családi tragédiák II. Miklóssal kezdődtek, kit I. Ferdinánd Báthoryval megöletett 1529-ben. Testvére, az Erdélyi ág őse I. János Tokajnál a vízbe fulladt. Erdély vérvivatáros korában a román Vitéz Mihály vajda kivégeztette Mihályt, Farkasnak négy fejszecsapással vágatta le fejét és később a 12 éves Miklós fiát is megölette. Ferenc 50 ezer tallér váltságdíj ellenében szabadult meg a tatár rabságból. Anna fejedelem asszony menekülés közben pestisben halt el idegenben, férje, az unitárius Székely Mózes Kornis Zsigmonddal esett el a csatában 1603-ban. Boldizsárnak 1610-ben a fejedelem a fejét vétette.

A család tagjai Dávid Ferenc idejében az unitárius valláshoz csatlakoztak. A Dávid Ferenc halála utáni „útkeresésben” a radikális unitárius vonalhoz csatlakoztak, többek közt a Gerendi családdal. Az unitárius Kornis családnak kevés megmaradt emléke van: Szentpálon két harangot adományozott, a vár helyére az idősek még emlékeznek. Itteni kastélyának egyik bástyájában adott menedéket Bogáti Fazekas Miklósnak, az üldözött unitárius író-költőnek, hol ő egy könyvet írt és egy elfelejtett, ismeretlen sírhalmot hagyott a temetőben. Az udvarhelyi várból, melynek tulajdonosai voltak, már csak kevés rom maradt meg. Ilona férjével, a hidvégi Mikó Ferencsel építtette a ma is használható Csikszeredai várat, és Hidvégen unitárius gimnáziumot létesített, mely-

nek csak emléke maradt. Mihály alapította Szováta falut, ami miatt börtönbe is került hosszú pereskedés után, ugyancsak ő írta össze a három székely székben minden falut bejárva az 50 dénáros adót. Borbála a magyarszentbenedeki unitárius egyházközségnek egy úrvacsorai aranyozott ezüst kelyhet adományozott Paczolai Borbálaként, mely az 1700-as leltár szerint addig marad Szentbenedeken, míg „egyetlen unitária ember is” lesz ott.

E családból származtak Bethlen Gábor, Székely Mózes és Apafi Mihály fejedelmek, e családba nősült be korának híres és hírhedt kiváló tudós embere, Pécsi Simon, a szombatos, aki miatt a család vagyonát is elvesztette volt.

A Kornis családra jellemző a szaporaság, melyet igazol a későbbi püspök Kornis Juditot temető beszédéből vett idézet is. Judit a tizedik gyermekének szülésébe halt bele, s a temetési beszédben anyjáról, Farkasnéról, ki még élt, így emlékezik meg a búcsúztató részben: „Óh, te anyák anyja, és dísze, s egyszermind minden bús esetnek szomorú példája is; nemcsak hosszú éveknél, de sok erényeknek összegével is... de temérdek bánatnak súlyával is megterhelhetett asszony! Tisztes öreg. Nem síró, de sírni már többet nem tudó ős anya! Hiszen te, a te dicséretednek minden nemében legfelsőbb ponton állott férjednek halálos esetében egyszer kimúltál Te, a te két derék vejeiddel, kik közül egyik a legfelsőbb ponton Székely Mózes fejedelem, a másik ezen legfelsőbb ponthoz legközelebb állta Pécsi Simon, kétszer öletted meg. Te a te gyermekeidnek: 11 fiadnak és 5 leányidnak halálában 16-szor haltál meg. Te mondom, annyi halálokban meghalva, ennyi temetésekkel eltemetted s mégis még élve... ki egykor legjelesebb feleség lévén, most legszomorúbb özvegységed gyászolod... Téged, kit 19-szer anya is, mégis sem fiaidat sem lányaidat nem számlálhatod. Téged, ki 3 s több versen is napa, még is vejedet nem láthatod, Téged... asszonyt férj nélkül, napát vők nélkül, csak árván maradt szerencsétlen unokáknak térdei-

det ölelő csoportja közt őszanya nevet hallasz”. Az idézett unokák: Kornis Ferencné Bornemisza Juditnak Margit, a későbbi Rhédei Jánosné, István, ki 1630-ban meghalt és Borbála, ki Paczolai István neje lett.

Az unitárius Kornis Családot a Pécsi Simon szervezte szombatossággal vádolták, Ferencnek minden vagyonát elkobozták, nótáztatták. A család Erdőszentgyörgyön maradhatott. Rákóczi az elkobzott vagyonokat bizalmi embereinek osztotta ki, adományozta el. A néhai főkapitány, Udvarhely és a szentpáli várak, s hatalmas vagyon tulajdonosa szegény lett, de unitárius vallásukban családotól megmaradt. A vagyont hagyták, de vallásukat nem! Gyermeküket: Margitot, a mai angol királynő ősanyját, fiát és Borbálát /készer is/ az unitárius vallásban kereszteltette meg.

Az Erdélybe jött Rhédei Jánosnak Bethlen Gábor fejedelem feleségnek ajánlotta Kornis Margitot és visszaigérte az elkobzott vagyon nagy részét, ha az egész családot áttéríti az unitárius vallásról a reformátusra. A házasság és a Margit áttérése megtörtént, de Bornemisza Judit makacs természetű volt /egy fél évig haragból nem szólt egy szót sem az urához/, nem volt hajlandó a veje kérésére, fenyegetőzésére sem elhagyni vallását. Ebben a helyzetben Rhédei fogadalmának nem tudván eleget tenni, vagyon-

talán maradt volna. Végső esetben, mikor már semmi érv, kényszer nem használt, fogta az anyósát és bezárta a pincebörtönbe, azzal, hogy addig ki nem engedi onnan, amíg az unitárius vallását el nem hagyja, és nem tér át református hitre. Az anya, Bornemisza Judit egy napot kibírt a börtönben étlen-szomjan, de végül is megadta magát, és formailag átállt reformátusnak. Így jutottak a gyermekei és ő vissza a birtok egy részébe, amit meg is osztottak, és pereltek is mindhárman egymással. Borbála Paczolainé valahogy megmaradt végül is unitáriusnak, mert egy úrvacsorai kelyhet adományozott a magyarszentbenedeki unitárius egyházközségnek (a „hűség poharát”).

Rédei János és Kornis Margit leszármazottja Anglia királynője, Erzsébet királynő. Lehet, hogy ő nem is tudja unitárius származását, de mi nyilvántartjuk, és büszkéek is vagyunk, hogy nemcsak a magyar Erdélyből, hanem az unitárius vallásból származik. Kornis ősei egyházunknak a legnagyobb és leghűbb oszlopai voltak és ősanyjuk unitárius vallásáért még börtönt is szenvedett.

Marosvásárhely, 2003. április 10.

Simén Domokos
Ny. unitárius lelkész

HITÜNKRŐL – XXI. RÉSZ*

A keresztény unitarizmus

Rég megszakított hitvalló cikksorozatomban most veszem fel újra. Termékeny hallgatás után szólal meg újra unitárius lelkiismeretem. Több felelősségtudatot, élesebb Isten-látást, szorosabb emberközelséget remélek ettől a termékenységtől. A lelkész gyülekezete számára termi gyümölcsöket. Közzéteszem hát gyümölcsömeimet.

Meghaladtam a polgári nyugdíj-korhatárt, érlelődésemnek ebben az évtizedében. Nem sok évtized adatik az embernek. Fel kell mutatnia amit érlelt, ha nem akarja magával vinni a múlandóságba. Istent pedig itt kell megtalálnunk, ahol rejtőzködik, nem odatúl, ahol szem elől tévesztetni sem lehet.

Nagy és régi kérdésre adandó válaszban közelítem meg a titkok Istenét: hogyan lehetünk keresztények és Bibliá-sak, ha unitáriusok va-

gyunk? Keresztények, mint akik tisztelik Jézusban a Krisztust, keresztények, mint akik a kín-szenvedésből felemelkedő élet terheként tisztelik Krisztus keresztjét, és keresztények, akiket a többi keresztény el is fogad. Mégis unitáriusok, akiknek csak egy az Isten, akiknek a valóság előtt nem kell szemünket behúnynunk, ha látni akarjuk az Örökkévalót, unitáriusok, akiknek ugyanolyan fontos minden más hitű ember testvérisége, amilyen fontos a magunk unitárius hite.

Testvériséget elképzelni sem lehet hitben, bensőségekben való kapcsolódás nélkül. Lehet-e valakit szeretni, ha külsőséges és felszínes hozzá a kötődésem? Lehet-e szeretni valakit, akinek nem szeretem a hitét? Azt a legbensőbbet, amiben Istenhez jutni igyekszik? - Nekünk az a parancso-

latunk van Jézustól, hogy különbek legyünk másoknál testvéri szeretetünk bizonyásaiban. De mennyivel vagyunk mi különbek azoknál, akik bélyeget sűtnék reánk egy-Isten-hitünk miatt, ha mi megbélyegezzük őket azért, mert másképp látnak. És vajon, sérül-e a mi unitárizmusunk, ha nem viszonzzuk a megbélyegzést?

Az én határozott véleményem és evangéliumi tanításom az, hogy semmiképpen sem sérül! Hanem sérül a parancsolat, hogy különbek legyünk azoknál. Büntetésre méltók ugyan ettől még nem leszünk, de elveszítünk valamit, amiért Isten életet adott nekünk. És életcélt veszíteni nagyobb kár, mint megbűnhődni a vétkeinkért.

Bizony, az nagyobb kár! Dávid Ferenc igazi követője nem is a büntetéstől való félelmében törekszik elkerülni a testvérháborút, hanem azért, mert építeni akarja Jézus országát. Az ország pedig nem ország, ha benne testvérháborúk dúlnak, egymás legdrágább kincsének megbélyegzése folyik. Ha én, az unitárius ennek feloldásában jó példával járok elöl, és engedményt teszek, lehet azt úgy tenni, hogy mindenki nyerjen, én se veszítsek semmit, hanem a testvéri szeretet virágozzon tőle.

Az Unitárius Egyháznak nagyon fontos lenne, hogy teljes jogú tagságot nyerjen az Ökumenikus Világszövetségben. De ahhoz a mi számunkra lehetetlen hitvallási engedményt kellene tennünk. Lelkiismeretünk ezt nem engedi. Kénytelenek

vagyunk hát megelégedni ez idő szerint a féljogosult tagsággal, és ezt mintha véglegesként is vettük volna tudomásul. Én nem tudok ennyire belenyugodni, de mit tehetek én, a legkisebb fog a nagy fogaskeréken? – Szinte semmit. Ahhoz, hogy megkaphassuk a teljes jogot, zsinati határozatot, kellene benyújtanunk hitvallásunk megváltoztatásáról. Arról hogy visszavonjuk egykori javaslatunkat, mely szerint a tagság mércéje ne az apostoli hitvallás és a keresztény dogmarendszer legyen, hanem a Mi Atyánk. Ez aligha fog megtörténni. Ilyen engedmény szóba sem jöhet! Miért kell akkor nekem „nagy dolgok után, erőmet meghaladó csodadolgok után” járnom? (131. Zsoltár 1. vers.) Lehet, hogy tényleg nem is kellene. De miért ne járnék?! Miért ne lehetne bárki a szikra, mely gyertyát gyújt, vagy kovásza, mustármagja az Isten országának? Vagy nem mindenkinek parancsolta Jézus? Meggyőződésem, hogy nemcsak nekünk szükségünk a teljes jogú tagság, hanem a protestáns, a keresztény világ egészének, sőt az emberiség lelki teljességének is szüksége van az unitárius hit világosságára. Pontosan akkora szüksége, mint nekünk.

Nyitrai Levente

**Nyitrai Levente kocsordi lelkészünk pár évvel ezelőtt beindított egy sorozatot „Hitünkről” címmel. Rövid szünet után most a XXI. résszel folytatja.*

A hit

*Amikor az Ige varázsát,
mint kopott, megunt ruhát
levetjük,
és ott áll előttünk
a csupasz valóság,
vagy legalább is az, amit
mi annak hiszünk,
titokban Hozzád fordulunk:
„Mondd, ez az igazság?”
S abban reménykedünk,
egy élethossznyi pillanatra
fellebbentjük
a Titok leplét,
s megtaláljuk lelkünk vigaszát.*

Bandi András

Olvasók ünnepe

Újból eltelt egy év, lázasan készültünk a könyvhétre. Ez már lassan a tizedik, ennek ellenére mindig van bennünk egy kicsi izgalom. Legfőképpen az időjárás miatt imádkoztunk, hogy ne legyen eső. Isten meghallgatott bennünket és csak az utolsó napon volt vihar, viszont előtte hihetetlen hőségben volt része annak a sok százezer embernek, aki a 74. Ünnepi Könyvhétre kilátogatott.

Az idén 92+15 pavilon volt a téren (a 15 pavilon egy külön történet lenne) a Heltai Gáspár Unitárius Könyvesbolt és az EPMSZ szokás szerint közösen, a 68-as számú pavilont kapta a rendezvény központi részén.

2003. évi könyvhétre 350 könyv jelent meg, köztük az Európa keresztútjain című antológia, amely az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem 33. évét dolgozza fel. A könyvben 50 szerző, köztük Miklósi Vári Katalin unitárius lelkész mondja el véleményét az EPMSZ három évtizedes múlhatatlan és csodálatos protestáns szemléletű kulturális munkájáról, amit a nyugati emigráció körében fejtett ki (60 könyv és 33 konferencia megrendezése egy tucat országban) 1971-2003 között. Külön köszönet Dr. Szöllősy Pál lelkésznek, aki elnöki áldozatos munkájáért, aki oroszlánrészt vállalt a könyv szerkesztésében és kiadásában.

Közel ötszázezer jöttek ki az öt nap folyamán a könyv ünnepére és a mi unitárius pavilonunkat is sok tízezer ember, látogatta meg. A siker nem csak a látogatók számában mutatkozott meg, hanem az anyagiakban is. A magyarországi és erdélyi unitárius kiadványok sokasága mellett, az EPMSZ könyveivel unikális színfoltja voltunk és arattunk sikert június 12-15 között a Vörösmarty téren. Ezen kiadványok mellett elsősorban magyarságunkkal, történelmünkkel, vallásos irodalommal és nem utolsósorban verseskötetetekkel álltunk rendelkezésre a kíváncsi közönségnek. Amire külön büszkéek vagyunk, hogy a mi standunkat szinte ugyanannyian látogatták, mint a mellettünk lévő nagy hírű Szent István Társulat (katolikus) Kiadó sátrát, és igen sokszor volt olyan tömeg előttünk,

hogy csak sorban állással lehetett a könyvekhez férni.

Idén is számos író, költő dedikált sátrunknál (a teljesség igénye nélkül):

Kányádi Sándor költő, Gáspár Ferenc és Ósz Gábor ifjúsági írók, Szöllősy Pál jogász, Borbándi Gyula történész, Molnár József (Németország) nyomdász, Gromon András katolikus teológus, Mikó Eszter elbeszélő, Tóbiás Áron író-rádiós, Józsa Béla hadtörténész, Székely Sándor költő-biológus, Kászoni József unitárius lelkész, Gaál Enikő történész, Szöllősy Árpád közgazdász, Kende Péter (Franciaország) politológus.

Megköszönjük Rázmány Csaba püspöknek, Mikó István főgondnoknak, Kelemen Attila ügyvezető igazgatónak, a kilátogató lelkészeknek és családtagjaiknak, a Bartók Béla Unitárius Egyházközség számos tagjának, unitárius látogatóknak, vásárlóknak, érdeklődőknek és főleg az OLVASÓKNAK, hogy eljöttek hozzánk.

Köszönetet mondunk ifj. Bencze Márton szerkesztőnek, aki kihozta az MTV Vallás stúdió forgató csoportját, és az Örömhír című TV adásban azokhoz is eljuttatta a Könyvhét légkörét, akik nem tudtak eljönni.

Az év egyik legnagyobb kulturális rendezvény sorozatán, az Ünnepi Könyvhéten tisztességgel szolgáltunk és több jelenlévő szerint növeltük a magyarországi unitáriusok iránti megbecsülést. Itt ebben a tömegben lehetett látni, hogy milyen nagyfokú érdeklődés van irányunkban minden fajta tekintetben, talán ez volt a legfelemelőbb érzés.

Szokás szerint azzal szerettem volna elbúcsúzni, hogy „veletek jövőre ugyanitt”, azonban ez már így nem lehetséges. Jövőre az Ünnepi Könyvhét már nem a Vörösmarty téren lesz megrendezve (az ORI székház bontása miatt), hanem valószínűleg a csodálatosan felújított Szent István Bazilika előtti téren és környékén.

Mindenkit szeretettel vár 2004-ben a jubileumi 75. Ünnepi Könyvhétre a Heltai Gáspár Unitárius Könyvesbolt.

Gergely Felicián
mentor

A gondok nem változtak

*Balázs Ferenc és Szent-Iványi Sándor tevékenységéről,
Christine őszinteségével*

Balázs Ferenc írásait olvastatni a tizenévesekkel valóságos élvezet. Szárnyra kap a fantáziájuk és mindenképpen tenni akarnak valami olyan magasztosat, legalábbis nagyon hasonlót, mint amit ő tett. Ez fölöttébb jól is van így, hiszen a mai fiatalok örökségül kapták, kaptuk, szinte ugyanazokat a gondokat, problémákat, amelyekkel Balázs Ferenc és nemzedéke küzdöttek.

Az 1920–1930-as években is rengeteg bátorságra és gerincességre volt szükség, hogy egyáltalán ezeket a gondokat, problémákat fel lehessen mérni, meg lehessen fogalmazni. Miért is annyira kiemelkedő Balázs Ferenc és Szent-Iványi Sándor példája? Ha mindenki úgy gondolkozott volna mint ők, el is tűntek volna a tömegben. Az emberek nagy többsége abban az időben is azt a megoldást választotta, amely megfelelőbbnek tűnt számára: ha kellett, akkor kivándorolt, ha szükséges volt beolvadt a többségbe, óvatosságból csak kevés gyermekre vállalkozott stb. Persze, ha ezek a milliók úgy cselekedtek volna, mint a két fiatal unitárius pap, ma már nem ugyanazokkal, vagy hasonló gondokkal kellene küzdenünk, hanem valami teljesen újjal és mással. Mert még most is kisebbségben élünk, a kivándorlás hatalmas méreteket öltött, a gyermekvállalásra nincs igazán kedv és lehetőség. Mindebből következik, hogy kiüresednek egyházközségeink, mintha az ÉLET máshova húzódná el tőlünk és mi csak azért maradunk hátra, hogy néha egy szál virágot tegyünk valaha volt unitáriusaink sírjára. A dörgedelmekek és a magasztos prédikációk nem vonzanak senkit, legkevésbé a fiatalokat. Balázs Ferenc példája azonban igen, hiszen őt nem is arról ismerjük, hogy kiváló szónok volt (ez igaz is), hanem arról, hogy merte is élni azt, amit szónokolt illetve leírt.

Gondjainknak felismerésében nagyon nagy hasznunkra van Balázs Ferenc feleségének Christine-nek a könyve: Alabaster Village angolul, Mészki magyarul, amely Kászoni József fordításában jelent meg. Igen tanulságos tudomást szerezni arról, hogyan gondolkozott rólunk ez az amerikai-dán lány, aki valóban elfogult volt velünk szemben, hiszen nagyon szerelmes volt nemzetünk egyik kiváló fiába. Nagyon érdekes lenne elolvasni, ha lenne ilyen Szent-Iványi Sándor feleségének visszaemlékezéseit: ő vajon hogyan látott bennünket: az amerikai felső középosztályból származó Olga?

Megoldás azonban nem születik a mi gondjainkra Christine könyvében. „Csak” a saját és gyer-

meke sorsára talál megoldást: a visszatérést az Egyesült Államokba. Mi pedig azóta is itt próbáljuk megoldani a gondjainkat. Csupán egy elgondolkodtató adatot szeretnék megosztani. Balázs Ferenc idejében a Mészki Unitárius Egyházközségnek 350 egyházfenntartó tagja volt. Ma 140-en vagyunk összesen. Sajnos ez a példa sem kivétel.

A falu, melyben Balázs Ferenc a nemzet megtartó erejét látta, a második világháború után fokozatosan veszítette el jelentőségét. Ez most már nemcsak a magyar kisebbségnek, de a román többségnek is óriási gondot okoz, hiszen nem marad itthon senki, aki a földeket megművelje vagy az itt szükséges más munkát elvégezze. Mindezek ellenére Balázs Ferenc gondolatai ma is éppen olyan időszerűek mint a 30-as években, talán mi lettünk egy kicsivel érettebbek, hogy megértsük és megvalósítsuk az ő elképzeléseit is felhasználva a jövőnk. Iskolára és templomra egyre nagyobb szükségünk van. Az orvosi ellátást is javítani kellene. Az Aranyosszék-i falvak gazdasági életét meg kell alapozni és fel kellene lendíteni, amihez önszerveződésre lenne szükség. Lassan megteremtődik a kulturális és szellemi életre való igény. A lehetőség mindenre megvan, éppen csak ember kell, aki képes küzdeni és végigkísérni a változások. Ez lenne a könnyebbik fele feladatainknak.

Balázs Ferenc ideje óta egyre fokozódott a magyar népesség magára hagyatottság érzete. Sokan, a tiszta magyar családok közül is azon igyekeznek, hogy beolvadjanak, hogy érvényesülni tudjanak. Hiába, többenzen tették ezt a XX. század elején is, maradt még a XXI. századra is. Gyakran hallom azt, hogy nem éri meg magyarnak maradni, mert minden lehetőség bezárul. Persze én is vitatkozom ezzel a nézettel, de tény, hogy szembe kell nézzünk a valósággal és reálisan próbáljunk meg közösen megoldást keresni erre a problémára is.

Hogyan fog megmaradni Unitárius Egyházunk ezekben a megpróbáló időkben, nem lehet előre megmondani. Valószínű, hogy nagyon sok függ a most meghozott döntésektől, attól, hogy mit tartunk fontosabbnak és elsősorban cselekedeteinktől. Bízom benne, hogy Istennek még sok terve és szándéka van velünk, unitáriusokkal. Hiszen a tizenévesek lelkesednek Balázs Ferenc írásaiért.

Mészki, 2003 augusztus 8-án

Bartha Mária-Zsuzsánna
lelkész